

Agata Beata Domachowska, *Od reminiscencji do realizacji „wielkiej idei”? Działalność polityczna Albańczyków na Bałkanach na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2017, ss. 564

Adam F. Kola*

Książka Agaty Domachowskiej pt. *Od reminiscencji do realizacji „wielkiej idei”? Działalność polityczna Albańczyków na Bałkanach na przełomie XX i XXI wieku* jest – i nie będzie to ani kurtuazja, ani tym bardziej konwencjonalny chwyt retoryczny – wyjątkową pozycją w skali nauki światowej. Nie ma bowiem drugiego tak kompleksowego opracowania współczesnej sytuacji politycznej Albańczyków na Bałkanach. Może to zaskakiwać, albowiem wydawać by się mogło, że przynajmniej od czasów wojen postjugosłowiańskich Bałkany na stałe znalazły się w literaturze politologicznej i z zakresu stosunków międzynarodowych, zaś problem albański w tym wszystkim stał się centralny dla omawianego obszaru. Jednak tak nie jest, a przy-

najmniej nie w zakresie, w którym Domachowska podjęła się go zbadać.

Nim odpowiemy sobie na pytanie o wyjątkowość omawianej książki, spójrzmy zatem na kontekst dyscyplinarny i sposoby pisania o Bałkanach, które dominują we współczesnej nauce (pomijam tu długofalowe spojrzenie na tę część Starego Kontynentu, literatura na ten temat jest dostępna również po polsku – zob. prace Marii Todorovej *Bałkany wyobrażone czy Bożidara Jezernika Dzika Europa. Bałkany w oczach zachodnich podróżników*). Po pierwsze, większość prac pisana jest z jasno – choć nie zawsze wprost – narodowo i politycznie zdefiniowanego punktu widzenia, co w zasadniczy sposób wpływa na prezentowane argumenty i wyciągane wnioski. Piszący o Bałkanach są – jak to kiedyś określiłem – „zwierzętami politycznymi” w ścisłym tego słowa znaczeniu, zawsze reprezentują własne interesy polityczne i za jakąś sprawę

---

* Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Filologiczny.

walczą. I bynajmniej nie wynika to z przyjęcia postmodernistycznych koncepcji filozoficznych, podważających naukowe dążenie do obiektywności, lecz jest pochodną kategorii narodu/narodowych, w których i za pomocą których na Bałkanach i o Bałkanach się myśli. Po drugie, wiele oczywiście o Bałkanach w ostatnim ćwierćwieczu napisano, w tym również o kluczowej dla Domachowskiej kwestii albańskiej, niemniej jednak są to w dużej mierze analizy przygodne i dotyczące konkretnych wydarzeń polityczno-społecznych, albo też szkicujące perspektywę historyczną, w nikłym jednak stopniu opisując to, co faktycznie na Bałkanach dziś się dzieje.

Patrząc z tej perspektywy na książkę Domachowskiej, wyraźnie widać jej odrębne miejsce wśród publikacji na temat Bałkanów. Autorka stara się pozostać bezstronna wobec analizowanego materiału i przedstawianych wniosków. Postawa ta wydawać się może dziś niemożliwa (co jest tu komplementem), zwłaszcza w czasach nauki zaangażowanej, niemniej jednak w odniesieniu do Bałkanów przynosi znakomite rezultaty. Pozwala wybić się na niezależność spojrzenia, uniknąć jasnego politycznego uwikłania, zbliżyć się do obiektywnego oglądu badanej rzeczywistości. Trzeba jedną rzecz przy tym zauważyć. Nie jest to w przypadku Domachowskiej jedynie gest metodologicznego obiektywizmu (zapowiedź, deklaracja bez pokrycia, wykoncypowane założenie teoretyczne itd.), lecz stanowi pochodną wykształcenia Autorki, która łączy swobodnie kompetencje z zakresu nauk spo-

łecznych (politologicznych i stosunków międzynarodowych) i humanistycznych (filologicznych, kulturoznawczych, a nade wszystko bałkanistycznych). Tym, co odróżnia Domachowską od większości badaczy, jest swoboda językowa, z jaką porusza się po terenie całych Bałkanów. Nie tylko bazuje na literaturze polskojęzycznej czy też w językach kongresowych, nie tylko opiera się na literaturze przedmiotu z jednego języka bałkańskiego, lecz dzięki swojemu językowemu wykształceniu z równą swobodą korzysta z materiałów albańskich, serbskich czy macedońskich. Daje to Autorce przewagę w prowadzonych badaniach porównawczych, czyni prawdziwą ekspertką w odniesieniu do całości badanego obszaru, umożliwia sięganie do źródeł prymarnych w poszczególnych językach, pozwalając tym samym zbliżyć się do ideału nauki obiektywnej.

Warte odnotowania jest również to, że o ile duża część badań politologicznych dotyczących Bałkanów opiera się tylko i wyłącznie na źródłach sekundarnych, o tyle Domachowska oparła swoją pracę na szerokiej kwerendzie archiwalnej i bibliotecznej. W tym zakresie również wykazała się szerokimi kompetencjami. Podstawę źródłową stanowią materiały z Biblioteki Narodowej Republiki Albanii w Tiranie, Biblioteki Narodowej Republiki Serbii w Belgradzie, Biblioteki Narodowej Kosowa w Prisztinie i Biblioteki Uniwersytetu Europy Południowo-Wschodniej w Tetowie, jak również z innych materiałów, w tym dotyczących diaspory albańskiej w Stanach Zjednoczonych.

Drugim aspektem, czyniącym omawianą książkę wyróżniającą się w literaturze światowej, jest zakres tematyczny pracy. Znaleźć bowiem można wiele cząstkowych opracowań dotyczących czy to mniejszości etnicznych na Bałkanach, czy też sytuacji Albańczyków w poszczególnych krajach, analiz pojedynczych wydarzeń, czy jednego rodzaju podejmowanych działań politycznych. Książka *Od reminiscencji do realizacji „wielkiej idei”?* daje czytelnikom pełen obraz sytuacji Albańczyków zamieszkujących Półwysep Bałkański w okresie po upadku komunizmu. Dobór dat granicznych nie jest przypadkowy. Autorka wskazuje na rok 1991 jako początek demokratycznych przemian na Bałkanach, w kolejnych latach wiążący się oczywiście z upadkiem Jugosławii. Symboliczną datą zamykającą książkę jest 28 listopada 2012 roku, tj. setna rocznica niepodległości państwa albańskiego. Domachowska omawia jednak szerszy kontekst kulturowo-historyczny, dając szeroki obraz obecnej sytuacji. Wyraźne jest to szczególnie w rozdziale II pt. *O Albanii i Albańczykach – wprowadzenie* (s. 53–101).

Jak mówi Domachowska głównym celem pracy jest „próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób działania polityczne Albańczyków wpływają na systemy polityczne Serbii, Macedonii oraz Czarnogóry” (s. 12). By ten zamiar zrealizować, Autorka jednocześnie stara się przeanalizować politykę Albanii wobec Albańczyków żyjących poza granicami kraju. Obie te kwestie współgrają ze sobą.

W rozdziale I pt. *Działania polityczne mniejszości narodowych* (s. 31–51) Autorka dyskutuje kwestie terminologiczne i teoretyczne, istotne dla omawianej książki. Są to przede wszystkim problemy „działania politycznego” oraz kategoria „mniejszości narodowej”. Jak mówi Domachowska: „opowiadam się za oparciem badań na definicji działania politycznego mniejszości narodowej, a nie partycypacji politycznej, ponieważ będę analizować konkretne przykłady działań politycznych Albańczyków, nie zaś wyłącznie ich uczestnictwo np. w wyborach” (s. 39). Tym wszakże, co nie stanowiło przedmiotu badań Autorki, był Internet, lecz klasycznie pojmowane działania polityczne w przestrzeni publicznej (s. 40).

Dalsza konstrukcja książki jest przejrzysta i omawia kolejne obszary zamieszkowane przez mniejszości albańskie. Rozdział III dotyczy Kosowa (s. 103–224) i wydate się szczególnie interesujący z perspektywy studiów międzynarodowych, biorąc pod uwagę kontrowersje dotyczące uznania tego państwa, kolejny rozdział IV opisuje dolinę Preševa (s. 225–298), V – Czarnogóry (s. 299–367), zaś VI dotyczy działalności politycznej Albańczyków w Republice Macedonii (s. 369–477). Czyni to nie tylko pracę klarowną, lecz również przystępną dla odbiorcy zainteresowanego danym obszarem czy krajem w sposób szczególny. Ten podział jest pochodną oczywistego faktu zamieszkiwania Albańczyków na Bałkanach. Jak na wstępie zauważa Domachowska: „Obecnie cała albańska populacja żyjąca na Półwyspie Bałkańskim liczy ponad

pięć milionów, przy czym około połowa zamieszkuje terytoria nienależące do Albanii. Kraj ten liczy łącznie 2 831 741 obywateli, z czego 95% stanowią Albańczycy, w Kosowie ok. 92% całej ludności (1 733 872) to również Albańczycy, w Macedonii żyje ich 509 083, w Serbii (bez Kosowa) – 61 647, natomiast w Czarnogórze – 30 439” (s. 11–12). Już to proste zestawienie liczbowe pozwala nawet niezorientowanemu w meandrach bałkańskiej historii i współczesności zrozumieć problematyczność sytuacji Albańczyków na Półwyspie Bałkańskim, kwestię tarć na tle etnicznym, możliwych punktów widzenia i rozgrywanych interesów politycznych.

Całość pracy domyka syntetyczne *Zakończenie* (s. 479–489), będące podsu-

mowaniem książki oraz zawierające uwagi istotne dla badań sytuacji polityczno-społeczno-kulturowej na całych Bałkanach. Wziąwszy pod uwagę wskazane powyżej zalety pracy, należy uznać, że wskazane byłoby udostępnienie jej szerszemu gronu specjalistów na świecie. Można to oczywiście uczynić przez publikację w poszczególnych językach bałkańskich, zasadniejsze jest jednak opublikowanie książki w dobrym wydawnictwie wyspecjalizowanym czy to w tematyce politologicznej, czy też bałkanistycznej (czy szerzej – dotyczącej Europy Środkowej i Wschodniej), najlepiej w języku angielskim. Tylko wtedy książka zyska odpowiedni odbiór, będzie mogła stanowić istotny punkt w rozwoju badań dotyczących sytuacji politycznej na Bałkanach.